

QUYOSH MEN TOMONDA

Xolmaxmedova Nodira,

2-bosqich magistranti

Ilmiy rahbar: f.f.d., prof. Umurov H.

Bugungi o'zbek adabiyotida samarali ijod qilib kelayotgan yozuvchilardan biri Zulfiya Qurolboy qizi bo'lib, adiba hikoyalarida insonning xatti-harakatlaridan ko'ra, qalb kechinmalari, ruhiyat tovlanishlariga ko'proq e'tibor berilmoqda. Odamni ishchi kuchi, mehnat kishisi emas, balki chigal dunyo egasi sifatida tasvirlash hozirgi o'zbek hikoyachiligidagi bosh yo'nalishlarga aylanib bormoqda. Shu jumladan, Zulfiya Qurolboy qizining hikoyalarida qahramonlar ruhiyatidagi talotumlar, asosan, ijtimoiy turmush ta'sirida yuzaga kelganligi aks ettirilgan.

Adiba hikoyalarining qahramonlari turli tuman bo'lib, bir-birini takrorlamaydi. Asar qahramoni xususida so'zlashdan oldin adabiy qahramon kim? degan savolga javob berish lozim. Adabiy qahramon azal-azaldan adabiyotning eng muhim muammolaridan biri sanaladi. Chunki adabiyotning "qiyofa"si unda Odam va Olam manzaralarining aks etishi avvalo adabiy qahramonlarda aks etadi. Adabiy qahramon obrazi har bir davrda milliy inson dunyosini anglash, tushinishda qanday darajaga erishilganini ko'rsatadi. Negaki qahramon dunyoqarashida, uning fe'l-atvori, kechinmalarida muayyan tarixiy davrning o'ziga xos ijtimoiy-siyosiy manzarasi, kishilarning turmush tarzi namoyon bo'ladi. Shuningdek, adabiy qahramon shu davrning astetik tafakkurini, har bir ijodkorning badiiy mahoratini, uning ijodidagi o'sish-o'zgarishlar miqyosini belgilash imkoniyatini beradi. Milliy adabiyotlarning inson dunyosini badiiy aks ettirish darajasi ham, ijodkorlarning ijodiy o'ziga xosligi ham adabiy qahramonlarda ko'rinib turadi. Har bir davr adabiyotining barcha muammolarini, ijodkorlar faoliyatini adabiy qahramonlar obrazining badiiy gavdalantirilishi asosida tahlil qilsa bo'ladi. Chunki adabiyotshunoslikka doir barcha masalalar bevosita adabiy qahramon bilan bog'lanadi. Har qanday badiiy asar mavzusi markazida ham, uning kompozitsiyasi, syujet asosida ham adabiy qahramon turadi. Asarning barcha komponentlari adabiy qahramon obrazini gavdalantirish vositasi sanaladi. Shu boisdan

adabiyotshunoslikning barcha ilmiy-nazariy muammolari markazida bevosita adabiy qahramon masalasi turadi.

Zulfiya Qurolboy qizi hikoyalarining adabiy qahramonlari ko'proq kuchli ruhiy g'alayonlar, cheksiz ma'naviy tanazzullar iskanjasida aks ettiriladi. Hikoyalarida hayotning achchiq zarbalari, turmushning ayovsiz sinovlari natijasida shaxsligi, ma'naviy olami imtihondan o'tayotgan odamlar hayotini ko'rsatish orqali adiba milliy adabiyotimizda qahramonlar silsilasini yaratadi.

Uning hikoyalarida inson ruhiy kechinmalari, ko'ngilning nozik tovlanishlari, dardi va qismati, orzu-armonlari tasviriga e'tibor kuchlidir. Yozuvchi bir dunyo orzu-havaslari bilan yashagan, o'z taqdiri uchun kurashgan, biroq qismat oldida chorasiz va betadbir qolgan, ammo qalbida kelajakka umid ruhi so'nmagan insonning ichki olamini ishonarli tasvirlagan. Adiba hikoyalarining qahramonlari o'z ichki olamiga ega. Shu ichki olamdan foydalangan yochuvchi ularga nom tanlaydi. Nazar chol ("O, hayot!"), Xoliq amaki ("Xoliq amaki"), Dovul tegirmonchi ("Tafakkur"), mulla Ashur ("Ajal chorlovi") kabi qahramonlarning ichki dinamikasidan kelib chiqib, ularni tiniq tasvirlaydi.

Adibaning **"Quyosh men tomonda"** hikoyasining bosh qahramoni Go'zal ismli ayol. Uning butun borlig'i ikki farzandi va turmush o'rtog'i Tohir. Hikoyani o'qir ekanmiz, bosh qahramonning o'ta sodda, o'z qalb tug'yonlari bilan yashayotgan shaxs sifatida ko'ramiz. Taqdiriga ko'nikkanligi va ishonuvchanligi sabab taqdir zarbalari oldida hushini yo'qotadi va hayot bilan, taqdir bilan yuzmayuz qoladi. Hikoya: "Ayol xavotir bilan kunni kech qildi"¹ jumlasini bilan boshlanadi. Xavotir qilishi ham bejiz emas. Uning bir yostiqqa bosh qo'ygan, ishongan tog' sifatida qabul qilgan insonni Tohir tong otgandagina o'z xonadoniga kirib keladi. Uning nima ish qilayotgani va qayerda yurganligi haqida Go'zal tasavvur qila olmaydi. Uning uchun umr yo'ldoshi, turmush o'rtog'i eng halol odam. Uning halolligiga esa bir oz shubhaga borsa-da, biroq o'zini fikri va xayolini o'nglashga harakat qiladi. Uning uchun Tohir hayotini, turmushini yaxshilash uchun tun-u kun ishlaydi. Biroq asarni o'qir ekanmiz aslida Tohir

¹ Qurolboy qizi Z. Ёвузлик фариштаси. – Т.: "Янги аср авлоди", 2005. 44-бет.

Go'zalning tasavvuridagi inson emasligiga guvoh bo'la boshlaymiz. Tohir boshqa bir ayolga ishonishi va ko'ngil qo'yishi natijasida oilasidagi parokandalik boshlanadi. Ishonchsizlik oilani barbod bo'lishiga olib keladi. Tohir boshqa ayolning gapiga ishonib Go'zaldan shubhalana boradi va oxir oqibat Go'zalning fojiali qismatiga sababchi bo'lib qoladi.

Asarda voqealar tezlikda rivojlana boradi. Tohirning xatti harakati va gap so'zlaridan xafa bo'lgan Go'zal o'z oshiyonini tark etadi. Eshik oldida esa Tohirga umid ko'zi bilan qaraydi. Biroq Tohir kech bo'lishiga qaramasdan Go'zalni to'xtatishga harakat qilmaydi. Natijada, Go'zal tongni ko'p qavatli uyning podyezdida kutib olishga majbur bo'ladi. Mana shu birgina qilgan xatosi sabab butun umrga oilasidan hamda hushidan ayriladi. Go'zalning hushidan ayrilishiga birinchi sabab Tohirning ishonchsizligi bo'lsa ikkinchidan boshqa ayolning dag'dag'a qilishi ham edi: *“Kechga yaqin telefon jiringladi.*

Onasi o'rnidan turguncha Go'zal chaqqonlik qildi. Go'shakni olib, qulog'iga tutarkan yana o'sha mudhish titroq vujudini qamray boshladi.

- *A-allo.*
- *Erimni tinch qo'y, qanjiq,shallaqi! Bolalarim tinch yashasin desang, erimni o'z holiga qo'y!*
- *Iltimos bolalarimga ozor bermang. Ular juda qo'rqq...*
- *Unda haqqing yo'q, endi!*
- *Dilshodning anginasi bor. Sovuq narsa yeb qo'ymasin. Iltimos. Isitmasi ko'tarilib ketsa sudurga tutib qoladi.*
- *Erimning ko'ngli uchun tutqanoq bolalaringni boqishga rozi bo'ldim. Jig'imga tegsang, ikkalasiniyam yo'q qilvoraman!*
- *O, yo'q, yo'-o'q... - Go'shak qo'lidan tushib ketgan Go'zal devorga suyanib qoldi-yu, onasi yordamga yetib kelguncha “shilq” etib yoniga quladi.*
- *Go'zal, senga nima bo'ldi? Go'zal... Hoy, kim bor? Yordam beringlar! – Mashhura opoqijon holatda baqirib eshik tomon yugurdi.*

Sulayib yotgan Go'zal g'ayritabiiy jazavadan qaltirar, tishlari takillar, og'zidan ko'pik sachrar, ko'zlari dahshatli ravishda olayib ketgandi."².

Adiba Go'zal obrazini aniq tasvirlaydi. U barcha xotinlar singari o'z turmush o'rtog'ining barcha xatti-harakatlarini aniq biladi va hikoyada bayon etib turadi. Shu bilan birga uning ruhiy holatidagi o'zgarishlar to'planib kelgan orzu –armonlarning portlagan shakli sifatida namoyon bo'ladi. Bundan tashqari dialogdan ham unumli foydalanadiki, bu asosan ikki ayolning obrazini yoritishda yaqindan yordam beradi. Yuqoridagi parchada Go'zalni mehribon, oqko'ngil ayol sifatida aks ettirgan bo'lsa, Marhaboni esa shafqatsiz ayol ekanligini ochib tashlaydi.

“Quyosh men tomonda” hikoyasida yana bir qancha obrazlar: Mashhura opoqi, Karomat, Kamola, Go'zalning keliyisi kabilar keltirilganki, bu obrazlar hikoyani jonlatirish bilan birga hayotdagi qiyinchiliklarni ko'rsatishda ham xizmat qilgan. Bu kabi obrazlarni ifodalash ham yozuvchining mahoratidan dalolat.

Adibaning “Quyosh men tomonda” hikoyasida birorta portret zichilmagan Biroq, shunga qaramasdan hikoyadagi voqea va Go'zalning qismati ancha jonli aks ettirilgan.

Zulfiya Qurolboy qizining aksariyat hikoyalarida cheksiz hayotiy sinovlar, kuchli ruhiy iztiroblar girdobidagi qahramonlar tasvirlanadi. Adiba hikoyalarida batafsil bayon qilish yo'lidan bormaydi. “Chunki hikoya janri batafsil bayonni ko'tarmaydi”³.

Zulfiya Qurolboy qizi hikoyalari zahirida qandaydir sir-sinoat yashiringan bo'ladi, anglash, tushunib yetish qiyin bo'lgan tasvirlar uchramaydi. Adiba hikoyalarida ixcham tasvirlar qo'llaydi, so'zlarni topib ishlatadi. Bu esa obrazlarning ruhiyatiga kirib borishiga yordam beradi hamda adibaning mahoratini ko'rsatuvchi omilga aylanadi.

² Куролбой қизи З. Ёвузлик фариштаси. – Т.: “Янги аср авлоди”, 2005. 61-62-бетлар.

³ Каримов Ҳ. Наср бахшиси. – Т.: Янги аср авлоди, 2003.11-бет.